

ลิลิตพระลอ : การเสริมสร้างการเรียนรู้และจริยธรรมทางสังคม

Lilit Phra Lor : Enhancing Learning and Social Ethics

ฉวีวรรณ สุวรรณภา¹ และ พัฒน์นรี อัฐวงศ์²

Chaweewan Suwannapha¹ and Patnaree Attawong²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพทั่วไปของอำเภอสอง จังหวัดแพร่ พื้นที่ที่ปรากฏในวรรณคดีลิลิตพระลอ 2) ศึกษาคุณค่าลิลิตพระลอที่มีต่อวิถีชีวิตชาวล้านนา 3) เสริมสร้างการเรียนรู้และจริยธรรมทางสังคม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพศึกษาจากกลุ่มเป้าหมายโดยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การประชุมกลุ่มย่อย และการสัมภาษณ์

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ที่ปรากฏในวรรณคดีลิลิตพระลอ สถานที่เมืองสองหรืออำเภอสองจังหวัดแพร่ กับเมืองสอง หรือพะเยาเกี่ยวข้องกัน 2) คุณค่าลิลิตพระลอที่มีต่อวิถีชีวิตต่อชุมชน ด้านคุณค่าจริยธรรมต่อสังคม ผู้ปกครองยึดคุณธรรมในทางพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด พร้อมประยุกต์ใช้ให้กลมกลืนกับจารีต ประเพณีและวัฒนธรรม ด้านความรัก เป็นความรักที่ยิ่งใหญ่สะท้อนให้เห็นถึงรักแท้จนกระทั่งกลายเป็นโศกนาฏกรรม ด้านความเสียสละอันแรงกล้าเพื่อให้ผู้ที่ตนรักได้สมหวังในชีวิต ด้านสิ่งแวดล้อม สมัยนั้นมีความอุดมสมบูรณ์เป็นธรรมชาติ ด้านเศรษฐกิจและสังคมเป็นยุคสมัยที่มีวิถีชีวิตเรียบง่าย 3) การเสริมสร้างการเรียนรู้และจริยธรรมทางสังคม ลิลิตพระลอบ่งบอกถึงการมีพิธีกรรม ประเพณีต่างๆ ที่น่าเรียนรู้สืบทอดจนถึงปัจจุบัน คือ “ลานวัฒนธรรมขอพรปู่เจ้าสมิงพราย” เป็นต้น สำหรับโรงเรียนสองพิทยาคมนั้นมีการเสริมสร้างองค์ความรู้และจริยธรรมผ่านทางบทเรียนโดยได้รวบรวมศิลปะจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของนักเรียนโดยยึดคติธรรมที่ว่า “ของเก่าเราไม่ทิ้ง ของใหม่เราไม่ปฏิเสธ”

คำสำคัญ : ลิลิตพระลอ / การเสริมสร้างการเรียนรู้ / จริยธรรมทางสังคม

ABSTRACT

The purposes of this study were : 1) to investigate the general state of Song district, Phrae province – the area that appeared in Lilit Phra Lor, 2) to examine the value of Lilit Phra Lor to the Lanna people’s way of life, and 3) to enhance learning and social ethics. The study was qualitative research from the target group by participatory observation, focus group discussion and interview.

The findings of study were as follows : 1) The geography of the area shown in the literature – Lilit Phra Lor such as the location of Mueang Sarong or Phayao was related to that of Mueang Song or Song district, Phrae province; 2) the literature lilit Phra Lor has been valuable to the community’s way of life with regard to moral values in society. The governors adhered to Buddhism morality strictly and they were ready to apply it to harmonize with tradition, custom and culture. The facet of love in this literature was the greatest one that reflected the true love until it became a tragedy. The facet of an intense sacrifice which they attempted to make was to fulfill a happy life of their lover. The facet of the environment in those days showed that it was rich and natural. In the economic and social facet, it was the period of a simple way of life. 3) The results of enhancing learning and social ethics showed

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่, Assistant Professor, Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus

² นักวิชาการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่, Educator, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus

that Lilit Phra Lor indicated the rituals and traditions to be learned have been inherited from the ancestors to the present generation, for example, 'the culture ground for begging Poochaosamingprai to give blessing.' As for Song-phitthayakhom School, this institution has strengthened the body of knowledge and morality through the lessons by collecting artworks for establishment of a local museum to be a source of learning culture. This school adhered to the motto that says: 'we leave no old things; we don't reject the new.'

Keywords : Lilit Phra Lor / Enhancement of Learning / Social Ethics

บทนำ

ปัจจุบันโลกกำลังอยู่ในยุคข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยีและระบบอุตสาหกรรม ซึ่งมีส่วนทำให้วิถีชีวิตของมนุษย์มีการพัฒนาเพื่อให้ก้าวทันกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้สังคมสิ่งแวดล้อมและจิตใจมนุษย์มีความเปลี่ยนแปลงไป จนมีคำใหม่ๆ เกิดขึ้น เช่น คำว่า โลกาภิวัตน์ เป็นต้น เดิมคนไทยเคยมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายอาศัยกันอยู่เป็นหมู่บ้านมีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่น "มีข้าวในนามีปลาในน้ำ" ไม่มีความเดือดร้อน อยู่ร่วมกันอย่างพึ่งพาอาศัย ดังสุภาษิตสำนวนไทยที่ว่า "น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า" เป็นวิถีชีวิตที่เป็นไปตามขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งเคยประพฤติปฏิบัติ สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน เมื่อวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามามีอิทธิพลต่อสังคมไทยปัจจุบันอย่างมากจนกลายเป็นการกลืนวัฒนธรรมกันเกิดขึ้น วัฒนธรรมที่รับเข้ามานั้นไม่ได้กลั่นกรองหรือไม่ได้ประยุกต์ให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ของสังคมไทย ทำให้นโยบายของประชาชนในอดีตกับปัจจุบันมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้ประชาชนมีความสนใจต่อหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรมและวรรณกรรม อันเป็นเครื่องแสดงถึงภูมิปัญญาหรือจิตวิทยาชาวบ้านได้ถูกกลืนออกไปจากวิถีชีวิตคนไทย การสวดแทรกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเชื่อมโยงวิถีชีวิตของคนในยุคนี้ๆ ได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับความคิดเห็นของฐาปะนีย์ นาครทรรพ (2528) วรรณกรรมและวรรณคดีเป็นมรดกตกทอดกันมาแต่อดีต เป็นสิ่งที่บันทึกเรื่องราวชีวิตและความเป็นอยู่ของสังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อของคนในสังคม เป็นกระจกสะท้อนภาพสังคมที่ตามยุคสมัยที่ต่างวรรณคดีกับประวัติศาสตร์จะมีลักษณะที่เหมือนกัน คือ บันทึกเหตุการณ์และเรื่องราวต่างๆ ในอดีตแต่ลักษณะการจดบันทึกจะมีลักษณะแตกต่างกันออกไป วรรณคดีเป็นงานศิลปะที่มุ่งเน้นทางด้านอารมณ์ จินตนาการ การเรียบเรียงถ้อยคำ สำนวนภาษา แต่ประวัติศาสตร์จะมุ่งเน้นในการสืบสวน ค้นคว้าและหาข้อเท็จจริงไม่ใช่อารมณ์ความรู้สึกของผู้บันทึกแต่จะอธิบายเหตุการณ์ต่างๆ

ที่เกิดขึ้น (ขนิษฐา ตันติพิมล. 2538) วรรณกรรมมีหลายประเภท ได้แก่ วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา วรรณกรรมประวัติศาสตร์ วรรณกรรมคำสอน วรรณกรรมนิทาน ฯลฯ แต่วรรณกรรมส่วนใหญ่ มักมีเค้ามาจากนิทาน ซึ่งอาจจะเป็นนิทานปรัมปรา นิทานชาดก นิทานพื้นบ้าน นิทานนี้ยังมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมและวรรณคดีของทุกชาติ ทุกภาษา หลายๆ ชาติมีนิทานเป็นของตนเอง นิทานบางเรื่องจึงมีเนื้อเรื่องคล้ายคลึงกันในหลายชาติหลายภาษา

ลิลิตพระลอ เป็นนิยายท้องถิ่นของไทยภาคเหนือเข้าใจกันว่าเป็นเรื่องจริง ตามหลักฐานพงศาวดาร จึงสันนิษฐานว่า น่าจะเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นระหว่าง พ.ศ. 1616-1693 และเมืองสรองคังจะเป็นตอนเหนือของอำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ ส่วนเมืองสรองคังจะเป็นเขตอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง พระวรวงศ์วิสิฐ (2530) เป็นวรรณคดีสำคัญอีกเรื่องหนึ่งของไทยวรรณคดีสโมสรยกย่องให้เป็นยอดวรรณคดีประเภทลิลิต ซึ่งไม่ทราบว่าเป็นผู้แต่งและแต่งเมื่อใด มีผู้สนใจศึกษาค้นคว้าหาหลักฐานเกี่ยวกับผู้แต่งและระยะเวลาในการแต่งแต่ยังหาข้อยุติไม่ได้ว่าแต่งในสมัยใด ลิลิตพระลอ ฉบับถอดความอธิบายศัพท์ (2554) แต่ไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจน และเป็นที่ถกเถียงกันมาจวบจนปัจจุบัน นักวิจารณ์วรรณคดีส่วนใหญ่ลงความเห็นว่า ลิลิตพระลอ ได้แต่งขึ้นในสมัยอยุธยา แต่ยังมีบางท่านเสนอเวลาที่ใหม่กว่านั้น ว่าน่าจะแต่งขึ้นในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ แต่ยังมีผู้คัดค้านไม่มากนัก ซึ่งนักวรรณคดีมักจะยกโคลงทำยบทมาเป็นหลักฐานพิจารณาสมัยที่แต่งลิลิตพระลอ มีรสไพเราะทั้งภาษิต ไวยากรณ์ พรรณนา สำนวนร้อยกรองให้ซาบซึ้งในธรรมชาติ ความรัก ความโศกและความกล้าหาญ กระทรวงศึกษาธิการ (2520) จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าลิลิตพระลอ มีความสำคัญทั้งในเชิงประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม ความเชื่อ และลิลิตพระลอยังเป็นโคลงนาฏกรรม ความรักที่แต่งขึ้นอย่างปราณีตงดงาม มีความไพเราะของถ้อยคำ และเต็มไปด้วยสุนทรียศาสตร์ พรรณนาเรื่องด้วยอารมณ์ที่หลากหลายใช้กวีโวหารอย่างยอดเยี่ยมในการบรรยายเนื้อเรื่องมีฉากมากมาย โดยมีแก่นหลากหลายอารมณ์ และแฝงแง่คิดถึงสังขารของชีวิต

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าวรรณคดีลิลิตพระลอเป็นวรรณคดีที่ทรงคุณค่าและมีอิทธิพลต่อสังคมชุมชน แสดงให้เห็นบรรทัดฐานทางสังคม วิถีชีวิต ค่านิยม กวีมีได้ประพันธ์งานเพื่อความบันเทิงเท่านั้น ผลงานนั้นยังเป็นประโยชน์ให้แก่ผู้อ่านไม่ทางใดก็ทางหนึ่งสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งวรรณคดีไทยในแต่ละยุคแต่ละสมัยมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตและสังคมไม่ว่าวรรณคดีนั้นจะมีเนื้อหาไปในทางใด เช่น วรรณคดีประวัติศาสตร์ วรรณคดีพุทธศาสนา เนื้อหาของวรรณคดีจะมีความเกี่ยวข้องกับผูกพันกับชีวิตและสังคมในสมัยนั้นๆ อย่างแยกไม่

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาสภาพทั่วไป อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อิทธิพลลิลิตพระลอที่มีต่อวิถีชีวิตชาวล้านนา ส่งเสริมการเรียนรู้และจริยธรรมทางสังคมตามแนวลิลิตพระลอ วิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อของคนไทยและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมในปัจจุบันและอนาคตสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป อำเภอสอง จังหวัดแพร่ พื้นที่ที่ปรากฏในวรรณคดีลิลิตพระลอ
2. เพื่อศึกษาคุณค่าลิลิตพระลอที่มีต่อวิถีชีวิตต่อชาวล้านนา
3. เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้และจริยธรรมทางสังคม

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดเกี่ยวกับลิลิตพระลอ : การเสริมสร้างการเรียนรู้และจริยธรรมทางสังคมจากแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ของ Albert Bandura (อ้างมาจาก กิ่งแก้ว ทรัพย์พระวงศ์. 2550) การเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม ศึกษาวิเคราะห์วรรณคดีลิลิตพระลอ การเรียนรู้ทางสังคมเน้นหลักการเรียนรู้โดยการสังเกต (Observational Learning) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมทางสังคมบริบทพื้นที่อุทยานลิลิตพระลอ วัดพระธาตุพระลอ และการบูรณาการการเรียนรู้วรรณคดีลิลิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสองพิทยาคม อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ปรากฏในภูมิศาสตร์ในวรรณคดีลิลิตพระลอกับกระบวนการเรียนการสอนสอดคล้องกับคุณค่าลิลิตพระลอที่มีต่อวิถีชีวิตชาวล้านนา การส่งเสริมการเรียนรู้และจริยธรรมทางสังคม

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามในอำเภอสอง จังหวัดแพร่ กลุ่มเป้าหมายเป็นแบบเจาะจง เลือกจากกลุ่มเจ้าอาวาส

และพระสงฆ์วัดพระธาตุพระลอ ผู้นำท้องถิ่นแบบไม่เป็นทางการ จำนวน 9 รูป/คน ผู้วิจัยได้ทำความเข้าใจและสร้างความคุ้นเคยกับกลุ่มเป้าหมายโดย ทำกิจกรรมทางวัฒนธรรม “ลานวัฒนธรรม สืบสานตำนานลิลิตพระลอขอพร ปู่เจ้าสมิงพราย ประจำปี” ร่วมกับชุมชน การสัมภาษณ์ สังเกตการเข้าร่วมกิจกรรมของครู และนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสองพิทยาคม จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 38 คน ในการเสริมสร้างการเรียนรู้ และจริยธรรมทางสังคม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. แบบสัมภาษณ์

1.1 ข้อมูลส่วนบุคคลเบื้องต้นของกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา

1.2 สัมภาษณ์แบบเจาะลึก เป็นการซักถามพูดคุยกันระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์ โดยมีการเตรียมคำถามไว้ล่วงหน้า และควบคุมคำตอบไม่ให้ตอบนอกประเด็น ประกอบด้วย บริบท ภูมิลักษณะของพื้นที่ที่ปรากฏในวรรณคดีลิลิตพระลอ ประวัติความเป็นมาของลิลิตพระลอ ตัวละครที่ปรากฏในลิลิตพระลอ คุณค่าลิลิตพระลอที่มีต่อวิถีชีวิตชาวล้านนา การมีส่วนร่วมของวัดชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับอิทธิพลทางความเชื่อที่มีผลต่อชีวิตของคนในสังคมที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีลิลิตพระลอ วิธีการเสริมสร้างการเรียนรู้และจริยธรรมทางสังคมตามแนวลิลิตพระลอ

การหาคุณภาพเครื่องมือ เสนอผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือและหาความเชื่อมั่น จำนวน 3 ท่าน คือ รองศาสตราจารย์ ดร.วันชัย พลเมืองดี อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศรี นวนรงค์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์วิโรจน์ ศรีคำภา อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ และตรวจสอบสามเส้าเพื่อวิเคราะห์ว่าข้อมูลที่ได้นั้นถูกต้องหรือไม่ด้วยวิธีการรวบรวมข้อมูลต่างๆ ในเรื่องเดียวกัน คือ ใช้วิธีการสังเกต ควบคู่กับการสัมภาษณ์พร้อมทั้งศึกษาข้อมูลจากเอกสารประกอบ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ชั้นรวบรวมข้อมูล

1.1 รวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสารทางวิชาการ ผลงานทางวรรณคดี ที่เกี่ยวข้อง คัดกรองข้อมูลที่น่าเชื่อถือ

1.2 ข้อมูลจากการลงพื้นที่ภาคสนาม

1.2.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของผู้ นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ควบคู่กับการสัมภาษณ์ พระสงฆ์ และเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน สังเกตการเข้าร่วม กิจกรรมของครูและนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียน สองพิทยาคม

1.2.2 การสัมภาษณ์ ละเอียดถี่ถ้วน (In-depth Interviews) สำหรับเจ้าอาวาส/พระสงฆ์ ผู้นำชุมชนและผู้เกี่ยวข้องกับคุณค่าทางความเชื่อที่มีต่อวิถีชีวิต

1.2.3 การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) เพื่อศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าทางความเชื่อที่มีต่อวิถีชีวิต ชาวล้านนา

2. ขั้นตอน

ศึกษารายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีลิลิตพระลอ ทั้งจากเอกสาร ตำรา ทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูล ภาคนามแล้วนำมา เรียบเรียงและบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร สำหรับขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น คณะผู้วิจัยได้ ดำเนินการ ดังนี้

ระยะที่หนึ่ง เป็นการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากแหล่งข้อมูล จากเอกสาร หนังสือ วารสารและสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ลิลิตพระลอ เริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม 2557 - มีนาคม 2557

ระยะที่สองเป็นการเก็บข้อมูลภาคสนาม และสถานที่ ที่ปรากฏในเรื่องลิลิตพระลอ และเป็นการประสานงานและศึกษา การมีส่วนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่ เดือนเมษายน 2557 - กรกฎาคม 2557

การวิเคราะห์ข้อมูล

การรวบรวมและวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ศึกษาสภาพทั่วไป อำเภอสอง จังหวัดแพร่ พื้นที่ ที่ปรากฏในวรรณคดีลิลิตพระลอ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการศึกษา ข้อมูลเบื้องต้นจากแหล่งข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ วารสารและ สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีลิลิตพระลอ

2. ศึกษาคุณค่าลิลิตพระลอที่มีต่อวิถีชีวิตต่อชาวล้านนา วิเคราะห์ข้อมูลโดยการศึกษาวรรณคดีลิลิตพระลอ จากเอกสาร หนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในด้าน

- 2.1 คุณค่าจริยธรรมต่อสังคมต่อสังคม
- 2.2 ความรัก
- 2.3 ความเสียสละ
- 2.4 สิ่งแวดล้อม
- 2.5 เศรษฐกิจและสังคม

3. เสริมสร้างการเรียนรู้และจริยธรรมทางสังคม โดย การเก็บข้อมูลภาคสนาม และสถานที่ที่ปรากฏในเรื่องลิลิตพระลอ และเป็นการประสานงานกับเทศบาลบ้านกลาง โรงเรียนสองพิทยา วัดพระธาตุพระลอ โดยศึกษาการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชนและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับอิทธิพลทางความเชื่อที่มีผลต่อวิถีชีวิตของ คนในสังคมที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีลิลิตพระลอ ในด้าน

- 3.1 วิถีชีวิตชาวเมืองสอง
- 3.2 ความเชื่อ
- 3.3 วัฒนธรรมประเพณี
- 3.4 วิธีการเสริมสร้างจริยธรรมในชุมชน

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพทั่วไป อำเภอสอง จังหวัดแพร่ พื้นที่ ที่ปรากฏในวรรณคดีลิลิตพระลอ พบว่า ในวรรณคดีลิลิตพระลอ ปรากฏความสำคัญของการปกครองบ้านเมืองในยุคที่ พระมหากษัตริย์ทรงปกครองเมืองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยมีการปกครองตนเองในแต่ละหัวเมืองไม่ขึ้นอยู่กับเมืองใด เมืองหนึ่ง เนื้อเรื่องของลิลิตพระลอ จากข้อความในบางตอน พบว่า พระลอเป็นวรรณคดีประวัติศาสตร์ที่บันทึกเหตุการณ์หรือ เรื่องราวต่างๆ ในอดีตเป็นเรื่องราวที่มาจากหัวเมืองฝ่ายเหนือของ ประเทศไทย เชื่อกันว่าเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นในเขตอำเภอสอง จังหวัดแพร่ เพราะมีหลักฐานหลายอย่างสอดคล้องกัน เช่น เมืองสรอง ซึ่งเป็นเมืองของพระเพื่อนพระแพง สันนิษฐานว่า เมืองสองหรืออำเภอสอง ของจังหวัดแพร่ในปัจจุบัน ซึ่งมี แม่น้ำกาหลงไหลผ่าน มีเด็นนางพ่อน บ้านแดนชุมพล ถ้าปู่เจ้าสมิงพราย ซึ่งยังคงมีหลักฐานปรากฏให้เห็นอยู่ใน ปัจจุบัน ความเชื่อมโยงของแหล่งโบราณคดี โบราณสถาน แห่งประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับชุมชนโบราณ ในเขตล้านนา เป็นนิยายประจำท้องถิ่นภาคเหนือของไทย เรื่องเกิดขึ้นในแคว้นล้านนา ระหว่าง พุทธศักราช 1616 ถึง 1691 สันนิษฐานว่า เกิดขึ้นในจังหวัดแพร่และลำปาง พระวรวงศ์พิธีสุ (2530) ท่านสันนิษฐานว่า เมืองสรอง ซึ่งเป็นเมืองของพระเพื่อน พระแพงนั้น ปัจจุบันยังตั้งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำยม ตอนเหนือ ของเมืองร้องกวาง จังหวัดแพร่ ส่วนอีกกรณีคือ เมืองแดนสรอง เรียกสั้นๆ ว่า เมืองสรอง ซึ่งเป็นเมืองของพระลอ สันนิษฐานว่า น่าจะเป็นเมืองกาหลง อยู่ในอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง แต่ นักวิชาการบางท่านสันนิษฐานว่า น่าจะอยู่ที่ อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย และน่าจะมีพื้นฐานมาจากเรื่องจริง

ประวัติลิลิตพระลอ เป็นวรรณคดีที่ได้รับยกย่องจากวรรณคดีสโมสรให้เป็นยอดแห่งลิลิตเมื่อ พุทธศักราช 2549 ซึ่งมีผู้ประพันธ์ขึ้นอย่างประณีต งดงาม มีความไพเราะของถ้อยคำและเต็มไปด้วยสุนทรียศาสตร์ พรรณนาเรื่องด้วยอารมณ์ที่หลากหลาย ใช้กวีโวหารอย่างยอดเยี่ยมในการบรรยายเนื้อเรื่องที่มีฉากมากมาย หลากหลายอารมณ์ โดยมีแก่นเรื่องแบบรักโศก หรือ โศกนาฏกรรมและแฝงแง่คิดถึงสังขารของชีวิต จะเห็นได้จากความขัดแย้งของทั้งสองเมืองประชาชนต่างได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งนั้น รวมถึงสงครามที่ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในชะตากรรมดังกล่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ประชาชนยังต้องเกี่ยวพันกับการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อมเสมอ

2. ผลการศึกษาคุณค่าลิลิตพระลอที่มีต่อวิถีชีวิตต่อชาวล้านนา ดังนี้

ด้านคุณค่าจริยธรรมต่อสังคม ในวรรณคดีลิลิตพระลอ นั้นได้กล่าวถึงคุณค่าและจริยธรรมที่มีต่อพระมหากษัตริย์ซึ่งพระมหากษัตริย์ในสมัยนั้นจะต้องปฏิบัติตามหลักจริยธรรม 7 ประการที่เรียกว่า จาริต 7 ได้แก่ 1) อย่างลืมนิ้ว ห้ามคบคนไม่ดี คิดอะไรให้รอบคอบก่อนค่อยทำ 2) สง่ใจดูทุกกรม อย่าชมตามคำเท็จ คือ ให้สอดส่องการบริหารงานทุกหน่วยงาน อย่าเชื่ออะไรง่ายๆ และไม่ผิดทำนองคลองธรรม 3) เวลาที่จะใช้อำนาจหรือพระเดชในการบัญชา ต้องใช้ให้เหมาะสมไม่ใช้อำนาจในทางที่ผิด 4) คุณคนรับใช้ที่มากำกับเราให้เหมาะสม เลือกคนที่ซื่อสัตย์ กล่าวหาญ 5) อย่าชิงสุกก่อนห่าม จะทำอะไรก็อย่ารีบทำโดยไม่คิดเพราะจะทำให้เกิดผลเสียหาย อย่าล้ามล่าสองฝั่งอย่าใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรมแก่ราษฎร 6) ชักชวนคนสู่ฟ้า เป็นตัวอย่างและนำคนให้ประพฤติแต่สิ่งที่ดีที่เหมาะสมเพื่อให้ความเจริญก้าวหน้า และ 7) จงอย่าอายที่จะทำความดีและให้รักษาความดี อย่าให้เสื่อมเสียเกียรติ เป็นจริยธรรมที่พระมารดาของพระลอสั่งสอนก่อนที่จะออกจากเมือง ซึ่งเป็นหลักคำสอนสำหรับกษัตริย์ให้เป็นคนมีระเบียบวินัยปฏิบัติตามแบบแผนจาริต ประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของบ้านเมือง การดำเนินชีวิตของคนในสมัยโบราณ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงจาริต ประเพณี ความคิด ความเชื่อและทัศนคติที่ปลูกฝังค่านิยมต่อสังคม นอกจากนี้ยังสอดแทรก หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาควบคู่กันไป และยังนำความเชื่อเรื่องพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นที่พึ่ง ด้วยเหตุนี้พระพุทธศาสนากับไสยศาสตร์จึงมีความสัมพันธ์กัน ประชาชนยังคงนับถือพระพุทธศาสนา และเชื่อในไสยศาสตร์ไปพร้อมๆ กัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นสังคมของการอยู่ร่วมกันในสมัยโบราณตราบจนถึงปัจจุบันกาล เช่น การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับคนตาย พร้อมเจ้ากรรมนายเวร ดังนั้นวรรณคดีและสังคมย่อมมีอิทธิพลต่อกัน การปลูกฝัง

ค่านิยมล้วนผ่านกระบวนการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ด้านความรักพบว่ามีความรักหลากหลายรูปแบบโดยเฉพาะพระลอ พระเพื่อน พระแพง ซึ่งถือว่าเป็นโศกนาฏกรรมแห่งความรักที่เป็นตำนานจนถึงปัจจุบัน ความรักของแม่ที่มีต่อลูก ความรักของภรรยาที่มีต่อสามี ความรักระหว่างนายกับบ่าว และความรักของพระมหากษัตริย์กับประชาชน ไพร่ฟ้า ที่ต้องการให้ทุกคนอยู่เย็นเป็นสุข จะเห็นได้ว่าลิลิตพระลอมีนั้นจะกล่าวถึงสถาบันครอบครัว มองเห็นความหวังและความสัมพันธ์รักใคร่ทั้งในยามทุกข์และยามสุข

ด้านความเสียสละ พบว่า ความเสียสละของกษัตริย์ที่เสียชีวิตเพื่อแผ่นดิน แม้จะได้รับความพ่ายแพ้ก็จะได้รับการยกย่องในความกล้าหาญทางการรบ และความเสียสละเพื่อแผ่นดิน โดยเฉพาะของพระลอ ที่ไปจบชีวิตในเมืองของพระเพื่อนพระแพง อันเป็นเมืองของศัตรู แสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญของพระลอที่ไม่กลัวภัยอันตรายใดๆ ทั้งสิ้นหรือแม้แต่จะรู้แก่ใจว่าตนจะต้องตายก็ตาม การเสียสละของแม่ที่มีต่อลูกเป็นความเสียสละที่ยิ่งใหญ่ ความเสียสละของบ่าวที่มีต่อนายโดยไม่คำนึงถึงชีวิตของตนเอง ดังเช่น นายแก้ว นายขวัญ นางรินและ นางโรย กล่าวโดยสรุปก็คือ รักแท้ คือ การเสียสละและตายแทนกันได้

ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ธรรมชาติของป่าในสมัยนั้นที่บรรยายในลิลิตพระลอ ยังคงความอุดมสมบูรณ์ เป็นที่อยู่ของสิ่ง สรรพสัตว์ต่างๆ มากมาย ป่าไม้ก็ยังคงไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ตามบทประพันธ์จะเห็นภาพของต้นไม้หลายชนิด เช่น แผลง แขนง เลา ซึ่งเป็นไม้ในทุ่งโล่งและเมื่อเข้าไปในเขตป่าก็จะมีไม้ยืนต้น เช่น สะเดา ประดู่ ไม้ยาง ไม้ยูง ตะเคียน ทำให้มองเห็นธรรมชาติสิ่งแวดล้อมของป่าโดยการบรรยายมองเห็นภาพได้ชัดเจน

ด้านเศรษฐกิจและสังคม พบว่า เป็นวรรณคดีที่ให้คุณค่าความรู้ สติปัญญาแก่ผู้อ่านในมีการกล่าวถึงสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประชาชนมีการหาเลี้ยงชีพที่สุจริตถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ทำให้คนในสังคมมีความขยันหมั่นเพียร มีชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ผลที่เกิดขึ้นทำให้เศรษฐกิจมีความเพียงพอแก่การอุปโภค บริโภค ทำให้เกิดความต้องการซื้อสินค้ามีอัตราพอเหมาะกับความต้องการขายสินค้า การดำเนินไปทางเศรษฐกิจจึงเป็นไปด้วยดี

3. ผลการศึกษาการเสริมสร้างการเรียนรู้และจริยธรรมทางสังคม ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เล็งเห็นความสำคัญจึงได้ร่วมกันในการจัดงาน “ลานวัฒนธรรม สืบสานตำนานลิลิตพระลอ ขอพรปู่เจ้าสมิงพราย” ทุกปีเพื่อเป็นการส่งเสริมและเผยแพร่กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับลิลิตพระลอ เช่น พิธีบวงสรวง

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ การจัดแสดงซุ้มวัฒนธรรมสาธิตภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิถีชีวิตวัฒนธรรม การแสดงทางวัฒนธรรม การแสดงรำยอยพระลอ การแสดงชุดจินตลีลาพระลอ พระเพื่อนพระแพง การประกวดไก่พระลอ การประกวดขอพระลอ การประกวดป้อจายงามตามรอยพระลอ หรือชายหนุ่มที่มีรูปโฉมงามดังพระลอ เป็นต้น เพื่อให้คนในชุมชนได้นำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

3.1 ด้านวิถีชีวิตชาวเมืองสอง เมื่อก่อนมีวิถีชีวิตเรียบง่ายกว่าทุกวันนี้และยังอาศัยธรรมชาติและแรงงานเป็นหลักในการทำมาหากิน ใช้สติปัญญาที่บรรพบุรุษถ่ายทอดมาเพื่อให้จะได้อยู่รอดปัญหาต่างๆ ในอดีตมีน้อย ปัจจุบันครอบครัวมีสมาชิกมากขึ้น จำเป็นต้องขยายที่ทำกิน ต้องหักล้างถางพง บุกเบิกพื้นที่ทำกินใหม่เพื่อทำนา ทำไร่ ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์และดูแลรักษาให้เติบโตและได้ผลผลิตในการเลี้ยงชีพ ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านในชุมชนเป็นความสัมพันธ์ที่ติดตามที่บรรพบุรุษได้สั่งสอนมา เช่น ลูกควรปฏิบัติอย่างไรกับพ่อแม่ กับญาติพี่น้องกับผู้สูงอายุ มีความเอื้ออาทรต่อกันและกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความสัมพันธ์กับธรรมชาติ พึ่งพาอาศัยธรรมชาติแทบทุกด้าน ตั้งแต่อาหารการกิน ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค ชาวบ้านมีหลักเกณฑ์ในการใช้สิ่งของในธรรมชาติ ไม่ตัดไม้อ่อน ทำให้ต้นไม้ในป่าขึ้นแทนที่ถูกตัดไปได้ตลอดเวลา

3.2 ด้านความเชื่อ เรื่องปู่เจ้าสมิงพราย เป็นศาสตร์ทางมหาเสน่ห์ เมตตา เหมาะสำหรับผู้มีศรัทธาชื่นชอบทางด้านมหาเสน่ห์ เมตตา ใช้ในการประกอบอาชีพ การเจรจาต่อรอง พบปะพูดคุย เข้าหาผู้ใหญ่ให้รักใคร่เอ็นดู ป้องกันภัย แก้ไขในสิ่งที่ไม่ดีให้กลายเป็นดี นำความเจริญรุ่งเรืองมาให้ ผู้ที่สักยันต์ผู้ที่เลี้ยงกุมารทองหรือเลี้ยงพราย แต่ทั้งหมดนี้พุทธศานาภาพปาฏิหาริย์จะบังเกิดได้นั้นต้องขึ้นอยู่กับความศรัทธาเชื่อมั่นและการประพฤติตัวของผู้นั้น

3.3 ด้านวัฒนธรรมประเพณี พิธีบวงสรวงอนุสาวรีย์พระลอ การพ้อน้ำและงานประจำปีการทำบุญขึ้นประธาตุพระลอ เทศกาลไหว้พระธาตุ ประเพณีการตั้งธรรม หรือการเทศน์มหาชาติ เป็นการรวมญาติมิตรระหว่างพระสงฆ์ ศรัทธาญาติโยมที่อยู่ต่างบ้านต่างจังหวัดก็จะมาพบปะกัน ทำให้ทุกคนเป็นเจ้าของงานร่วมกัน ซึ่งเป็นวัฒนธรรม ประเพณีที่ทุกคนจะต้องตระหนักและช่วยอนุรักษ์ รักษา เพื่อสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามให้คงอยู่คู่กับลูกหลานพวกเราตลอดไป

3.4 วิธีการเสริมสร้างจริยธรรมในชุมชน ในฐานะทุนทางวัฒนธรรมและสังคมที่ปรากฏเป็นพฤติกรรมที่ชัดเจนในชุมชน มีการจัดงานประเพณีประจำปี งานไหว้พระธาตุพระลอเป็นประจำ

กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงคุณธรรมและจริยธรรมที่สืบทอดกันมายาวนานตั้งแต่อดีตกาล ได้แก่ คุณธรรม จริยธรรมของคนในชุมชนการแสดงควมมีน้ำใจ ความเชื่อทางศาสนา การทำประโยชน์ส่วนรวมของคนในชุมชน วิธีการเสริมสร้างคุณธรรมโดยการเสริมสร้างแรงจูงใจและความตระหนักในวัฒนธรรมของชุมชน โดยการปลูกฝังโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนสองพิทยาคม ได้ดำเนินการจัดสร้างศูนย์แหล่งเรียนรู้พิพิธภัณฑ์ศิลปะพื้นบ้านเพื่อการศึกษา กิจกรรมที่ดำเนินการ คือ ส่งเสริมกิจกรรมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเมืองสอง โดยรวบรวมมรดกทางศิลปวัฒนธรรม อุปกรณ์เครื่องมือ เครื่องใช้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่งเสริมให้นักเรียนร่วมกันสืบค้นความเป็นมาของวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ จากอดีต เพื่อการสืบสานและถ่ายทอดและเป็นสถานที่เรียนรู้ของนักเรียนจากผลการบูรณาการการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ รายวิชาประวัติศาสตร์ไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในโรงเรียนสองพิทยาคม ภายใต้แนวคิดที่ว่า “ของเก่าเราไม่ทิ้งของใหม่เราก็ไม่ปฏิเสธ” โดยให้นักเรียนร่วมกันสืบค้นความเป็นมาของวิถีชีวิตของคนในพื้นที่จากอดีตและนำมาเขียนเป็นเรื่องราวเพื่อการสืบสานและถ่ายทอดการเรียนรู้ของนักเรียน นอกจากการจัดแหล่งเรียนรู้พิพิธภัณฑ์ศิลปะพื้นบ้านแล้วผู้อำนวยการโรงเรียนยังมีนโยบายให้ครูทุกสาระการเรียนรู้บูรณาการเรียนการสอนทุกรายวิชาเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาแทรกในการเรียนการสอน ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และผู้เรียนยังได้เรียนรู้เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม ในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการยึดเหนี่ยวคนในสังคมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความรัก ความสามัคคีกัน

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพทั่วไป อำเภอสอง จังหวัดแพร่ พื้นที่ที่ปรากฏในวรรณคดีลิลิตพระลอ สถานที่ปรากฏในลิลิต คือ เมืองสองหรือปัจจุบันเรียกว่า อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ผู้ปกครองเมืองในอดีต เป็นกลุ่มขุนนางนอกเวียง ซึ่งเมืองแพร่มีเมืองขึ้นเพียงเมืองเดียวคือ เมืองสอง ผู้ที่เป็นเจ้าเมืองสองจะได้รับตำแหน่งพระเมืองสอง ซึ่งเจ้าเมืองสององค์สุดท้าย คือ พระพุทธยัฐบุรินทร์ (เจ้าน้อยมหาเทพ) สำหรับบริบทที่ปรากฏในวรรณคดีลิลิตพระลอนั้น เมืองสองเป็นชื่อสถานที่ที่ปรากฏในวรรณคดีเชิงประวัติศาสตร์ ที่กวีได้ประพันธ์เรื่องราวของสังคม โดย

มุ่งสร้างสรรค์ศิลปะ ใช้กาพย์กลอนสื่อความคิด ความรู้สึกและอุดมคติของตน โดยยึดเอาความคิดและภูมิปัญญาของคนในยุคสมัยนั้น สอดคล้องกับวนิดา ตระยางกูร และมาตยา อิงคนารถ (2530) ได้กล่าวถึงวรรณกรรมอิงประวัติศาสตร์ ที่ปรากฏในวรรณคดีลิลิตพระลอ ได้รับยกย่องจากวรรณคดีสโมสร ให้เป็นยอดแห่งลิลิต เมื่อ พ.ศ. 2549 ซึ่งมีผู้ประพันธ์ขึ้นอย่างประณีตงดงาม มีความไพเราะของถ้อยคำ และเต็มไปด้วยสุนทรียศาสตร์ พรรณนาเรื่องด้วยอารมณ์ที่หลากหลาย ใช้กวีโวหารอย่างยอดเยี่ยม ในการบรรยายเนื้อเรื่อง ที่มีฉากอย่างมากมาย หลากหลายอารมณ์ โดยมีแก่นเรื่องแบบรักโศก หรือโศกนาฏกรรม และแฝงแง่คิดถึงสัจธรรมของชีวิตสำหรับพื้นที่นั้น พระวรวงศ์วิสิฐ (2530) ท่านสันนิษฐานไว้ว่าเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นในแคว้นล้านนา ระหว่างพุทธศักราช 1616 ถึง 1691 สันนิษฐานว่า เกิดขึ้นในจังหวัดแพร่ และลำปาง ด้วยเหตุที่ว่า เมืองสรอง ซึ่งเป็นเมืองของพระเพื่อนพระแพงนั้น ปัจจุบันยังตั้งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำยม ตอนเหนือของเมืองร่องกวาง จังหวัดแพร่ ส่วนอีกกรณีคือ เมืองแคนสรอง เรียกสั้นๆ ว่า เมืองสรอง ซึ่งเป็นเมืองของพระลอ สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นเมืองกาหลง อยู่ในอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง แต่นักวิชาการบางท่านสันนิษฐานว่า น่าจะอยู่ที่ อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย และน่าจะมีพื้นฐานมาจากเรื่องจริง

2. ผลการวิเคราะห์คุณค่าลิลิตพระลอที่มีต่อวิถีชีวิตต่อชุมชน ด้านคุณค่าจริยธรรมต่อสังคม พบว่า ผู้ปกครองเมืองมีคุณธรรมในทางพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด พร้อมประยุกต์ใช้ให้กลมกลืนกับจารีต ประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งคุณค่าและจริยธรรมที่มีต่อพระมหากษัตริย์ซึ่งพระมหากษัตริย์ในสมัยนั้นจะต้องปฏิบัติตามหลักจริยธรรม 7 ประการที่เรียกว่า จารีต 7 ซึ่งเป็นหลักคำสอนให้กับลูกให้เป็นคนมีระเบียบวินัยปฏิบัติตามแบบแผนจารีตประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของบ้านเมือง สอดคล้องกับการศึกษาของพระมหาสนิท อนุจารี (สมุหิรมย์) (2546) ที่พบว่า กษัตริย์ทรงเป็นนักปกครองที่ปกครองบ้านเมืองโดยธรรม โดยใช้หลักทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตรและราชสังคหวัตถุ ทรงออกราชการบ้านเมืองเป็นนิจ ทรงอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนามีการสร้างพระเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เป็นต้น ทรงเป็นครูอบรมสั่งสอนประชาชนให้มีความรู้คุณธรรมและพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองสงบร่มเย็นตามแนวทางของพระพุทธศาสนา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงจารีต ประเพณี ความคิด อีกทั้งยังมีอิทธิพลความเชื่อ และทัศนคติที่ปลูกฝังค่านิยมต่อสังคม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพระครูใบฎีกาบุญเชิด สิริภทโท (ชูรัตน์) (2546) ที่พบว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สอดแทรกอยู่ในวรรณคดีมีอยู่มากมาย แต่คำสอนสำคัญที่คนส่วนใหญ่ยอมรับและนำไป

ปฏิบัติในวิถีชีวิตจริงก็คือเรื่องกรรมและไตรลักษณ์ นอกจากนี้ยังสอดแทรก หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาควบคู่กันในด้านความรัก พบว่า เป็นความรักที่ยิ่งใหญ่สะท้อนให้เห็นถึงรักแท้จนกระทั่งกลายเป็นโศกนาฏกรรม สอดคล้องกับดวงมนจิตรจันทน์ (2521) กล่าวถึงความรัก ความตาย และมีความเสียสละแบบแรงกล้าเพื่อให้ผู้ที่ตนรักได้สมหวังในชีวิต นอกจากนี้ลิลิตพระลอยังคงตำนานความรักความเสียสละที่น่าประทับใจซึ่งสอดคล้องกับเสถียรพงศ์วรรณปก (2522) กล่าวถึงคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา สอนว่า “ที่ใดมีรัก ที่นั่นมีทุกข์” นั้นต้องใช้ปัญญาพิจารณา มิฉะนั้นอาจเข้าใจผิดไปไกลว่า พระพุทธศาสนาสอนว่า “อย่ารักใคร” พ่อ แม่ ก็อย่ารักลูก สามีกก็อย่ารักภรรยา ครูบาอาจารย์ก็อย่ารักลูกศิษย์ คือ อย่ารักใครเพราะสิ่งใดเพราะ “ที่ใดมีรักที่นั่นมีทุกข์” นอกจากนี้ ด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคมในสมัยนั้นมีความอุดมสมบูรณ์เป็นธรรมชาติ สังคมในสมัยนั้นยังคงมีวิถีชีวิตเรียบง่าย ค่าขายคล่อง มีชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในคราวที่คนหนึ่งประสบกับความทุกข์ยากลำบากในเรื่องต่างๆ ผลที่เกิดขึ้นทำให้เศรษฐกิจมีความเพียงพอแก่การอุปโภค บริโภค และอาศัยหลักธรรมในการดำรงชีวิต

3. ผลการวิเคราะห์การเสริมสร้างการเรียนรู้และจริยธรรมทางสังคม พบว่า ลิลิตพระลอยังคงโบราณสถานและโบราณวัตถุให้ลูกหลานรุ่นหลังได้ศึกษาเล่าเรียน พิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่โบราณ ซึ่งทางจังหวัด และชาวอำเภอสองจัดกิจกรรมว่า “ลานวัฒนธรรม สืบสานตำนานลิลิตพระลอ ขอพรปู่เจ้าสมิงพราย” ซึ่งจัดขึ้นเพื่อบวงสรวงในทุกปี เป็นการเชื่อมโยงวัฒนธรรมล้านนา อนุรักษ์วรรณกรรมและวัฒนธรรมพื้นบ้าน สำหรับโรงเรียนสองพิทยาคมนั้นทางผู้บริหารและทางโรงเรียนได้มีการส่งเสริมและเสริมสร้างองค์ความรู้และจริยธรรมผ่านทางบทเรียนโดยได้ จัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมแก่นักเรียนโดยยึดคติธรรมที่ว่า “ของเก่าเราไม่ทิ้ง ของใหม่เราไม่ปฏิเสธ” ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ของ Albert Bandura (อ้างอิงมาจาก กิ่งแก้ว ทรัพย์พระวงศ์. 2550) การเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาจนถึงปัจจุบัน สอดคล้องกับ วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (2518) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ที่เกิดจากการอิทธิพลระหว่างสังคมและกวี ซึ่งทางโรงเรียนสองพิทยาคมได้ดำเนินการจัดสร้างศูนย์แหล่งเรียนรู้พิพิธภัณฑ์ศิลปะพื้นบ้านเพื่อการสืบสานและถ่ายทอดเป็นแหล่งเรียนรู้ในรายวิชาสังคม วัฒนธรรม และศิลปะ รวมถึงการบูรณาการกับรายวิชาอื่นๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

จากประวัติโรงเรียน ประวัติเมืองสอง ประวัติความเป็นมาของ ลิลิตพระลอ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารและคุณครู ผู้สอน โดยการนำบริบทและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการในการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาประวัติศาสตร์ไทย ของคุณครูกรมลวรรณ จันตา จัดการเรียนการสอนในรายวิชาดังกล่าวให้กับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสองพิทยาคม ตามแผนการเรียนรู้อ การศึกษาเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ จากการศึกษาตำนาน ลิลิตพระลอเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้จากวิถีชีวิต คนในอดีตและนำมาร้อยเป็นเรื่องราว เพื่อสืบสานและถ่ายทอด เป็นสถานที่เรียนรู้ของนักเรียนและนับว่าเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญ ของโรงเรียนสองพิทยาคม

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ลิลิตพระลอนั้นเป็นวรรณคดีที่มีคุณค่า ที่สืบทอดกันมายาวนาน ดังนั้นจึงมีข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ ดังต่อไปนี้

1. จากการศึกษา ลิลิตพระลอ : การเสริมสร้างการเรียนรู้จริยธรรมทางสังคม ทำให้เห็นว่าวรรณคดีก็สามารถนำผลสรุปของการวิจัยนี้ไปใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนเชิงประวัติศาสตร์ วรรณคดี ประวัติศาสตร์ โดยการนำความรู้ไปสอดแทรกในบทเรียน กิจกรรม โครงการ ของนักเรียน นักศึกษา
2. ลิลิตพระลอ เป็นวรรณคดีที่มีอิทธิพลและผลกระทบต่อสังคมอย่างมากมีแนวความคิดสร้างพลังให้ผู้อ่านได้รับความรู้ ความคิด ความรู้สึก รัก โลภ โกรธ หลง และส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2520). *แบบเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ หนังสืออ่านกวีนิพนธ์ "ลิลิตพระลอ"*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา .
- กิ่งแก้ว ทรัพย์พระวงศ์. (2550). *จิตวิทยาทั่วไป*. กรุงเทพฯ : สถาบันจิตวิทยาพิมพ์.
- ชนิษฐา ตันติพิมล. (2538). *ศึกษาวรรณคดีไทยสมัยกรุงศรีสุโขทัย-กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นตามลักษณะคำประพันธ์*. กรุงเทพฯ : โอ เอส พริ้นติ้งเฮ้าส์.
- ฐาปะนีย์ นาครทรรพ. (2528). *วรรณคดีและวรรณกรรมไทยเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ดวงมณ จิตรจำนงค์. (2521). *บทวิเคราะห์ลิลิตพระลอ*. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์.
- พระครูใบฎีกาบุญเชิด สิริภทโท (ชูรัตน์). (2546). *"การศึกษาเชิงวิเคราะห์ลิลิตพระลอในวรรณคดีไทย : ศึกษาเฉพาะกรณี เรื่องขุนช้างขุนแผน"*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าลิลิตพระลอ. (2530). *คู่มือลิลิตพระลอ*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระมหาสนิท อนุจารี (สมุหิรมย์). (2546). *พระพุทธศาสนากับวรรณคดีไทยสมัยสุโขทัย : ศึกษาเฉพาะกรณีศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง และสุภาวดีพระร่วง*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- ลิลิตพระลอฉบับถอดความอธิบายศัพท์. (2554). กรุงเทพฯ : บันทึกสยาม.
- วนิดา ตรงยางกูร และ มาตยา อิงคนารณ. (2530). *ประวัติศาสตร์นิพนธ์*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ในสังคมในระดับผู้อ่าน มีความผูกพันกับสังคมและมีบทบาท ที่สำคัญในการชี้นำแนวทางให้กับคนในสังคมและสามารถนำ หลักธรรมทางพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน อย่างมีสติ ไม่ตกอยู่ในอารมณ์ รัก โลภ โกรธ หลง โดยคิดดี พูดดี ทำดี สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นช่วยเหลือกิจกรรม ต่างๆ ด้วยความจริงใจ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรวิจัยเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์ ในพื้นที่ประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับ วรรณคดีลิลิตพระลอ โดยการสนับสนุนของคณะกรรมการชุมชน มีการประสานแผนงานจากภาครัฐและองค์กรปกครองในท้องถิ่น สนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมที่อุทยานลิลิตพระลอ โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและการสืบสาน วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เพื่อเชื่อมโยงในการดำเนินกิจกรรม ทางวัฒนธรรมของชุมชนสืบต่อไป
2. ควรศึกษาวิจัยเพื่อยกระดับเรียนรู้ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ในชุมชนโดยการส่งเสริมให้เด็ก เยาวชนและประชาชนทั่วไป เข้าร่วมกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์ ส่งเสริมวัฒนธรรมในชุมชน
3. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์อุทยาน ลิลิตพระลอและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมด้วยวิธีการที่ หลากหลาย เช่น การจัดเวทีเสวนาชุมชน การทำแผนผัง ป้ายชื่อ การให้ความรู้แก่บุคลากรในท้องถิ่น การประชาสัมพันธ์ข้อมูล ข่าวสารผ่านสื่อต่างๆ เพื่อสนับสนุนการประชาสัมพันธ์ของ ชุมชนให้สามารถรับรู้ได้ทันทั่วทั้ง

- วิทย์ ศิวะศรียานนท์. (2518). *วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์*. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา.
เสถียรพงษ์ วรรณปก. (2522). *พุทธวจนในธรรมบท*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิเสถียรโกเศศนาคะประทีป.

Translated Thai References

- Anujaree (Samuhirum), S. (2003). *Buddhism and Thai literature in the Sukhothai Period : The case study of stone inscription of King Ramkhamhaeng and Phra Ruang Proverbs*. Mahachulalongkorn-rajavidyalaya University. [in Thai]
- Jitjamnong, D. (1978). *Review and analysis of Lilit Phra Lor*. Bangkok : Krung Siam Printing. [in Thai]
- Lilit Phra Lor with the paraphrase and glossary. (2011). *Bangkok : Siam Recorder*. [in Thai]
- Ministry of Education. (1977). *The textbook of MOE-reading book of poetry "Lilit Phra Lor"*. Bangkok : Kurusapa Printing Ladphrao. [in Thai]
- Nakhontup, T. (1985). *Introduction to Thai literature and literary works*. Bangkok : Odeon Store. [in Thai]
- Phraworaweitphisit. (1987). *A manual of Lilit Phra Lor*. Bangkok : Chulalongkorn University Printing House. [in Thai]
- Siriphatto (Shurat), B. (2003). *Analytical study of Buddhism in Thai literature : The case study of 'Khun Chang Khun Phaen'*. Bangkok : Mahamakut Buddhist University. [in Thai]
- Siwasariyanon, W. (1975). *Literature and literary criticism*. Bangkok : Phrae Pittaya Ltd., Part. [in Thai]
- Subphrawong, K. (2007). *General Psychology*. Bangkok : Thanbundit Printing. [in Thai]
- Tantiphimon, K. (1995). *A study of Thai literature from Sukho Thai to early Rattanakosin periods according prosody*. Bangkok : OS Printing House, Co., Ltd. [in Thai]
- Trongyangkoon, W. & Ingkhanart, M. (1987). *Historiography (4th Ed.)*. Bangkok : Ramkhamhaeng University Press. [in Thai]
- Wannapok, S. (1979). *The Buddha's words in the Dhammapada*. Bangkok : Sathien Koses Naga Prateep Foundation. [in Thai]